

ÜMUMİ PEDAQOGİKA, PEDAQOGİKANIN VƏ TƏHSİLİN TARİXİ

UOT 76:378.18

Jalə Qədimova

pedaqoji elmlər doktoru, professor
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
AZ 1000, Bakı ş., Ü.Hacıbəyli küçəsi 68
E-mail: jale.gadimova@mail.ru

MUSIQİ FƏNLƏRİNİN TƏDRİSİNDƏ KULTUROLOJİ VƏ SƏNƏTŞÜNASLIQ ASPEKTLƏRİNİN DƏRİNLƏŞDİRİLMƏSİ

Açar sözlər: sistemlilik, kulturoloji, qarşılıqlı əlaqələr, üslub, tarixilik prinsipi

Sənətlərin qarşılıqlı əlaqədə, kompleks şəkildə öyrənilməsi müasir dövrdə incəsənətin spesifikasının mühüm məsələsinin aydınlaşdırılması üçün böyük imkanlar yaradır. Sistemlilik, sənətlərin qarşılıqlı əlaqələrinin dinamikasının tədqiq edilməsi spesifikanın və onun hər bir növünün öyrənilməsi üçün lazımı zəmin yaradır.

İncəsənətin spesifikasının öyrənilməsi nəinki incəsənət və elmin müqayisə edilməsini, həm də onun müxtəlif növləri ilə insanın mənəvi və maddi fəaliyyətinin bütün yaxın formaları arasında mövcud münasibətlərin məcburi araşdırılmasını nəzərdə tutur. Yalnız bu tədqiqatların nəticələrini müqayisə etməklə və bütün sənət növlərinin özünəməxsusluğu arasında olan ümumiliyi müəyyən etməklə, hər bir növün mahiyyəti və bədii xüsusiyyətləri haqqında məsələni həll etmək olar.

Жаля Кадимова

УГЛУБЛЕНИЕ КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ И ИСКУССТВОВЕДЧЕСКИХ АСПЕКТОВ В ПРЕПОДАВАНИИ МУЗЫКАЛЬНЫХ ДИСЦИПЛИН

Ключевые слова: систематичность, культурологическая, взаимосвязи, стиль, принцип историчности

Взаимосвязанное, комплексное изучение искусств на современном этапе создает большие возможности для выяснения вопроса специфики

искусства. Систематичность создает необходимую почву для исследования динамики взаимодействия искусств и изучения каждого его вида.

Изучение специфики искусства предусматривает не только сравнение искусства и науки, но и обязательное исследование существующих отношений между различными ее видами и всеми близкими формами духовной и материальной деятельности человека. Только путем сравнения результатов этих исследований и определения общности между своеобразием всех видов искусств, можно решить вопрос о сущности и художественных особенностях каждого вида.

Jale Gadimova

REINFORCEMENT OF THE CULTUROLOGICAL AND ART ASPECTS OF TEACHING MUSIC

***Key words:** systematic nature, culturology, interrelations, style, principle of historicity*

Study of arts in complex relationship creates wider opportunities for the identification of the specificity of art in modern times. Systematic nature, study of the interrelation dynamics of arts create necessary conditions for study of the specificity and each type of it.

The study of the specificity of art envisages not only comparing of art and science, but also obligatory research of existing relations between its various types and all relevant forms of moral and material activity of a man. We can identify the character and artistic properties of each type only by comparing the results of these studies and establishing the generality of all original types of art.

Müasir pedaqogikanın səciyyəvi məqamlarından biri – musiqi haqqında yeni ideyalarla təhrik olunmuş təsəvvürdür.

Burda yenidən dərkin kulturoloji metodologiyasının əsasını təşkil edən sistemli yanaşmaya qayıtmaq istərdik. Lakin indi tədqiqatımızın diqqətini sistemli təhlilin ən mühüm mahiyyətini təşkil edən idrakın elmi prinsiplərinə yönəldək. Söhbət dialektika, tarixilik və məntiqdən gedir. Məhz bu elmi kateqoriyaların cəmi obyektiv elmi dünyagörüşünün, insanın, cəmiyyətin və dövlətin məkan və zamanda inkişafının sistemli şəkildə görünməsinə modelləşdirmək imkanı yaradır. Məlum olduğu kimi, dialektika hadisələrin mahiyyətini, onların ziddiyyətlərini və əlaqələrini aşkara çıxarır. Məntiq – mədəniyyətin inkişaf proseslərinin obyektiv dərk edilməsinə kömək edən təfəkkür qanunları haqqında elmdir. Fikrimizcə, elm və incəsənətin müxtəlif sahələri arasındakı interdissiplinar əlaqələrin müəyyən edilməsində tarixilik

prinsipi mühüm rol oynayır. Tarixilik prinsipi üç əsas funksiyanın yerinə yetirilməsinə xidmət edir: idraki, metodoloji və dünyagörüşü. İdraki funksiya təbiətə, cəmiyyətə və özünə münasibətdə insan amilinin yerini və rolunu müəyyən edir. Metodoloji funksiya mövzumuz üçün əsas funksiyadır, hadisələrin keçmişdən gələcəyə hərəkət kimi tədqiq edilməsini şərtləndirir. Mədəniyyətdə istənilən bədii hadisənin yaranması və mükəmməl mövcudluğu keçmişdən doğan kontekstdən kənarında mümkün deyil, necə ki, qavrayan təfəkkür belə hadisənin genezisi, yəni keçmişi haqqında məlumata malik deyilsə, bu hadisənin dərk edilməsi də mümkün deyil. D.Lixaçov aşağıdakı fikrini yazarkən məhz bu qanunauyğunluğu nəzərdə tuturdu: «Sənətsünas və ədəbiyyatşünasların işlərində əsərin üslubunu təsvir edən ən parlaq səhifələr belə, dərin tarixiliklə işıqlandırılmadıqda boş, bəzən isə az başa düşülən cümlə kimi qalır». Tarixiliyin bu funksiyası tarixin müxtəlif dövrlərində mədəniyyətin məzmunlu və konstruktiv parametrlərini açmağa və müqayisə etməyə, müxtəlif mədəniyyətlərdə ayrı-ayrı hadisə və prosesləri tədqiq etməyə və, eyni zamanda, hərtərəfli makrotarixi istiqamətləri təhlil etməyə imkan verir. Nəhayət, dünyagörüşü funksiyası insanın mədəni həyat fəaliyyətinin tədqiq edilməsi zamanı islahatlar və sosial dəyişikliklər şəraitində mədəni fenomenlərin aşkar edilməsinə yardım edir.

Biz təsadüfən mövzunun kulturoloji aspektinə müraciət etməmişik və əlaqəli sahə ilə idrak metodu haqqında ətraflı mühakimə yürütməmişik. Bizə müasir tarixiliyin interdisciplinar kurslarda oynayacağı xüsusi rolu nəzərə çarpdırmaq vacib idi. Bütövlükdə bəşəriyyətin mənəvi həyatına özünün tarixi irsi ilə daimi yaradıcı dialoq kimi yanaşmaq olar. İstənilən mədəniyyətin real varlığında tarixi irsin rolu bu gün xüsusi sürətlə artır. Hazırda irs cəmiyyətin mənəvi və əxlaqi sabitliyinin qorunmasının mühüm və əsas elementlərindən biridir, onun istifadə qaydası, yəni ona münasibətin keyfiyyəti isə cəmiyyətin əxlaqının və mənəviyyatının obyektiv göstəricisinə çevrilir. Məhz buna görə ənənəvi musiqi kurslarının nəzəriyyə və tarixin pedaqoji təqdimatında köhnə mövqelərə qəti surətdə yenidən baxılması və yenilərin müəyyən edilməsi zərurəti bu cür kəskinliklə ortaya çıxdı.

Bir dəfə Yevgeniya Trembovelskaya «Yeni konsepsiya axtarışında» adlı məqaləsində bir sual vermişdi: «Nəzəriyyə müstəsna olaraq nəzəriyyəçilər üçün mövcuddur? Qalanları üçün isə iki formada yəni «kim, nə, harada, necə» tipli məlumat toplusu şəklində və «necə, nəyə görə və nə üçün?» tipli «nəzəri tarix» şəklində izahedici əlavə kimi götürülmüş tarix kifayət edir?». Pedaqoji praktikadan məlumdur ki, pianoçuları daha çox faktoloji səviyyə maraqlandırırsa, nəzəriyyəçiləri – tədqiqat, dərinlik səviyyəsi maraqlandırır. Başqa sözlə desək, söhbət müasir musiqi pedaqogikasında əhəmiyyətli olan faktoloji və dəyər cəhətdən yanaşmaların nisbətindən gedir.

Müasir tədris-tərbiyə prosesi şəraitində musiqi tarixi və nəzəriyyəsi digər

fənlərlə eyni vaxtda aşağıdakılara xidmət etməlidir:

– gənc mütəxəssisə müstəqil yaradıcılıq və təfəkkür fəaliyyətində kömək etmək (həqiqətən də, nəzəriyyəçinin musiqiçi olduğu qədər, ifaçı da mütəfəkkir olmalıdır);

– musiqi problematikasının əsas sahəsinə xüsusi ədəbiyyatı daxil etmək və onun oxunulmasına marağı tərbiyə etmək;

– ən məşhur tarixi üslublar haqqında məlumat vermək;

– tarixi proseslərin – ifadəlilik vasitələrinin inkişafının, janrların, formaların yaranmasının və s. məntiqinin dərk edilməsinə kömək etmək;

– məlumat-terminoloji lüğətlə təmin etmək;

– müxtəlif – struktur-kompozisiya və problem, tam və etimoloji, harmonik və faktura, ətraflı və qısa təhlillərin müstəqil aparılması üçün aparatla təchiz etmək;

– harmonizasiya, improvizasiya, həmçinin musiqi nitqi elementlərinin bədii əsaslandırılmasının və onların birləşdirilməsinin üzə çıxardılması üzrə praktiki vərdişlərə yiyələndirmək.

Musiqi, konkret əsər simasında doğularaq, özünün müxtəlif xüsusiyyətləri və münasibətlərinin müxtəlifliyi və bir-birinə nüfuz etməsi ilə – öz tarixi, sosial tarixi, müəllifin şəxsi «tarixi» kontekstində, ifaçılıq ənənəsi kontekstində, elementləri çoxluğunun canlı vəhdəti ilə, detallarının, tam, ümumi və vahid olanın gözəlliyi ilə qarşımızda dayanır. Bu mənada tarixilik prinsipi həm tarixi, həm də nəzəri kurslarda iştirak etməlidir.

İ.Barsova yazır: «Əgər tarixçi bəstəkarın yaradıcılığında dövrün bütün mədəniyyətinə xas olan qanunauyğunluqları aşkar edə bilirsə, deməli onun interpretasiyası humanitar-tarixi silsilə elmlərinə tətbiq olunan əsas dəqiqlik meyarına cavab verir, yəni: mədəniyyətin hər bir «kəsiyi» onun istənilən başqa «kəsiyi»nə izomorf olmalıdır. Bütün deyilənlər musiqinin mədəniyyət sistemində sinxronik öyrənilməsinə aiddir. Belə yanaşmaya başlıca səbəb – mədəniyyətin anlayışlarını müasir anlayışlara dəyişməyərək, hansısa bir hadisəni norma kimi mütləqləşdirmək fikrinə düşmədən bu mədəniyyətin kateqoriyaları daxilində düşünməkdir». Nəzəri təhlil tarixilik prinsipi ilə o vaxt zənginləşmiş olur ki, ona xas olan spesifik problemlərin məntiqi, sistemli həlli üsulu tarixi təkamül və tarixi tipologiya prizmasından həyata keçirilir. Əsas etibarilə nəzəriyyədə tarixin elə bir sahəsinə, məsələn, alimin fikrincə, «sanki nə sinxron, nə də genetik olaraq bağlı olmayan...» hadisələrin yaxınlığını aşkara çıxaran uzaq kontekstlərə istinad etmək vacibdir.

Yuxarıda deyilənlərin hamısı tarixin və nəzəriyyənin hərtərəfli əlaqələndirilməsinin zəruriliyi və vacibliyi səbəblərini böyük dəqiqliklə üzə çıxarır. Tarixilik prinsipi müxtəlif dövrlərin və müxtəlif cərəyanların bədii-estetik dünyasına dərindən və hərtərəfli dalmağa imkan verir.

Musiqi-tarixi şüur musiqi tarixinin faktı və amilidir, onunla əlaqəlidir,

müəyyən yaradıcılıq, musiqi həyatı və başlıca olaraq, professional təhsil tendensiyalarından törəyir. Musiqi-tarixi şüur professional təhsil vasitəsilə müəyyən mənada yeni, gələcək yaradıcılığın istiqamətini müəyyən edir. Bizim musiqi təfəkkürümüzün strukturu da artıq tədrisin ilk dövrlərində formalaşır. Buna görə də materialın təqdimatında tarixi aksentləri düzgün yerləşdirməli olan müəllimin funksiyası bu qədər böyükdür. Fərdi, konkret əsərə göstərişi əsərin strukturuna və mənasına «daxil olma» prosesi ilə musiqi varlığının tarixi dinamikasını duyma əvəz etməlidir. Axı istənilən obyektin yaranması prosesi onun strukturundan ayrılmazdır və yalnız onun nöqtəyi-nəzərindən düzgün anlaşıla bilər. Bu zaman strukturun özü də dərinlən dərk olunur, belə ki, nəinki onun daxilində olanları, həm də olmayanları, tarixi proses zamanı itirilənləri də görmək imkanı yaranır. Biz burada etiraf etməliyik ki, musiqi tarixi və nəzəriyyəsi kurslarının mövzularının mükəmməl mənimsənilməsi onun ümumbədii (kulturoloji) və ümumestetik kontekstə daxil edilməsini nəzərdə tutur. Məhz bu fakt, fikrimizcə, müasir dövrdə musiqiçinin tədris və tərbiyə sisteminin təkmilləşdirilməsində ilk addımlardan biridir.

Kulturologiya, sosial nəzəriyyə kimi, cəmiyyətdə dində, fəlsəfədə, incəsənətdə müəyyən olunmuş spesifik mənəvi prinsiplərin reallaşmasının nəticəsi kimi baxır. Mədəniyyət, o cümlədən də incəsənət, insanın yaradıcılıq və quruculuq fəaliyyətinin məhsuludur. O da düzdür ki, mədəniyyət özünü cəmiyyətin tarixində göstərir və bundan kənarında dərkənməz və imkansızdır. Konkret tarixi çərçivələrdən kənarında mədəniyyət hadisələrini öyrənməklə mədəniyyətin mənasını və məzmununu açmaq mümkün deyil. Cəmiyyətin inkişafında əksini tapmış tarixi prosesin mahiyyəti kontekstə çevrilir və ona münasibətdə mədəniyyətin artefaktlarının konkret mənası və əhəmiyyəti aşkara çıxır.

Dünya, din, incəsənət və elm – mədəniyyətin əsas institutlarıdır. Cəmiyyət öz dəyərlərini bədii fəaliyyət, ətraf aləmin bədii qavranılması sayəsində yaradır. İncəsənətin vəzifəsi estetik olanın dərk edilməsi, gerçəklik hadisələrinin müəllif tərəfindən bədii interpretasiyasıdır. İncəsənət bədii yaradıcılıq, dünya haqqında müəyyən dövrün ideallarını təcəssüm edən subyektivləşdirilmiş təsəvvürlərin yaradılması vasitəsilə mədəniyyəti mənəvi dəyərlərlə zənginləşdirir. Diqqətəlayiqdir ki, incəsənətin yaratdığı bu dəyərlər insan «mən»inə yönəlib. Onlar, nəticədə, insanın mənəvi müstəqilliyini, onun ruhunun azadlığını tərbiyə edir. Mədəniyyətin və cəmiyyətin inkişafının ən mühüm potensialı və amili bundan ibarətdir.

Mövzumuzun kulturoloji aspektinin araşdırılmasında incəsənətin tezis şəklində ifadə edə biləcəyimiz funksiyalarından yan keçmək mümkün deyil:

– Kommunikativ funksiya. İnsanların birliyinin formalaşması. Musiqinin şəxsiyyət-sosial xarakteri.

İncəsənətin ən emosional növü kimi musiqinin xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, fərdi qavrama sayəsində əsərin obyektiv-sosial məzmunu yüksək

şəxsi inandırıcılıq qazanır.

– Gerçəkliyin (ideyaların, emosiyaların, əyani aləmin) əks edilməsi funksiyası. İdeya-nəzəri oriyentasiyaların janrların, üslubların və musiqi növlərinin yaranmasına təsiri. Musiqinin pozitiv məzmunu. Ətraf aləmin musiqidə dolayısı ilə təsviri əksini tapan obyekt və hadisələrinin subyektiv-emosional dəyərləndirilməsi.

Nəticədə, musiqidə ətraf gerçəkliyin inikası spektri son dərəcə geniş və hətta hədsizdir. Həm də inikasin həddləri obyektiv tərəflə deyil, subyektiv başlanğıcla – musiqi ideyasının xarakteri ilə müəyyən edilir.

Musiqinin müasir tədrisinin mühüm hissələrindən biri onun kontekst tədqiq edilməsindədir. Bu nə deməkdir? Bu o deməkdir ki, musiqini bir incəsənət növü kimi, ilk öncə, bütün incəsənət sistemi fonunda tədqiq etmək lazımdır. Bu, son dərəcə mürəkkəbdir, çünki məlumdur ki, bütövlükdə incəsənət və xüsusilə də musiqi irrasional dildən istifadə edir və rasional, diskursiv üsulla şərh edilməsi mümkün olmayan sözsüz formalara aiddir. Lakin yalnız incəsənətin özü insan təcrübəsinin şüursuz elementlərini ağrısız barışdırmağa, pedaqoji fəaliyyətin kökündə duran ağıl və instinkt arasındakı balans tapmağa qadirdir. Biz pedaqoji prosesdə incəsənət sistemində musiqi problemlərinin araşdırılmasının konkret konturlarını cızmağa cəhd edəcəyik. Fikrimizcə, bu, musiqişünaslıq sahəsində interdisciplinar əlaqələrin genişləndirilməsinin mümkün yollarından biri olacaq. Problemin həllinin birinci mərhələsində incəsənəti özlüyündə morfoloji nöqtəyindən nəzərdən tədqiq etmək lazımdır. İkinci mərhələ məhz musiqinin incəsənət sistemində yerini nəzərdə tutur.

Ədəbiyyat insanların ictimai-tarixi həyatının və təbiətin bütün əsas aspektlərdə əks edilməsi üsuludur. Bu zaman ədəbi janrlar dəyişə bilər, məsələn, epos – nitqin təsviri sənətidir, lirik-ekspressiv şifahi sənətidir. Ədəbiyyat və musiqi təktərkipli zaman incəsənət növləridir.

Ədəbiyyat və musiqi sənəti vasitələri prosessual xüsusiyyətə malikdir və insan ünsiyyətinin real formalarına immanentdir.

Nitq, insan ünsiyyətinin başlıca vasitəsi olaraq, onun yazıya köçürülməsi yolu ilə maddiləşir, lakin məhz səslənən nitq dilin fəaliyyətinin real mühitidir. İnsan ünsiyyətində musiqinin yaranmasının və inkişafının səslənmənin bu rolu ilə əlaqəsi danılmazdır. Bu zaman səsləniş nitqdə, musiqi-intonasiya ünsiyyət üsulunun mövcudluğu şəraitində «texnoloji» mexanizmlərin (səsin, tembrin, tempin, ritmin gücü) rolunu nəzərə almaq vacibdir. Ədəbiyyatla müqayisədə musiqi psixososial imkanların spesifik və ifadəli gücü ilə fərqlənir.

Musiqi və memarlığın qarşılıqlı əlaqələrindən danışarkən, qeyd etmək lazımdır ki, musiqi təsviri zaman sənətidir, memarlıq isə – qeyri-təsviri məkani sənətidir. Məkan və zamanın dərk edilməsində müxtəlif duyğu orqanlarının hərəkətləri isə zaman və məkan formalarının müxtəlif qarşılıqlı çevrilmələri üçün əsas şərtidir. Burada aşağıdakı problemləri ciddiyyətlə qeyd etmək

lazımdır: sinesteziya görmə və eşitmə sənətlərinin qarşılıqlı əlaqəsi forması kimi; görmə və eşitmə obrazları; onların münasibətlərinin imkanları və çətinlikləri; eşitmə və görmə obrazının (ton, kolorit və s.) kateqorial vəhdəti.

Musiqi və rəssamlıqdan danışarkən, təsviri sənət əsərlərinin musiqi sənət əsərlərindən fərqi qeyd etmək lazımdır: kətan üzərində, reproduksiyalarda maddiləşdirmə imkanı, məzmunun anlaşılıqlığı. Musiqinin qavranılmasında, ifaçının interpretasiyasından asılı olaraq, əsərə adekvat və ya qeyri-adekvat fərdi qavramada ifadə olunan dəyişkənlik mövcuddur. Tematikanın fərqi baxmayaraq: milli-tarixi, janr, mənzərə, natürmort və s., rəssamlıq həyatın varlığını məkan cəhətdən ifadə edir. Rəssam ictimai-tarixi personajların ideya-emosional dərki əyani-təsviri detalların və rəssamlıq fakturalı detalların müəyyən toplusu vasitəsilə ifadə edir. Bunun nəticəsi odur ki, rəssamlıq sənəti əsərlərinin obrazları öz kompozisiyasında çox vaxt hiperbolizasiya üsullarına əsaslanır və hər zaman ekspressivdir. Rəssamlıqda çox vaxt liro-epikaya oxşarlıq yaranır (musiqi və ədəbiyyatla səsləşmə).

Biz ona istinad etməliyik ki, sənət növlərinin münasibəti tarixən dəyişkəndir. Lakin çox zaman müxtəlif sənətlər bir dövr ərzində bir-birinə qarşı durmur, həm də birlikdə bədii mədəniyyətin mürəkkəb vahidini yaradaraq, özlərinin estetik imkanları və məqsədləri ilə tam uyğun gəlmirlər. Belə hallarda bir sənətin digərinin deyə bilmədiyinin yerini necə doldurduğunu müşahidə etmək olduqca maraqlıdır. Bu mənada prosesin bütün dinamikasını açmağa imkan verən kompleks yanaşma çox qiymətlidir. Səciyyəvi xüsusiyyətlərin diqqətəlayiq uyğunluqları rast gəlinə bilər, bu və ya digər dövrün həddlərində bir sənətin digər sənətdən böyük fərqləri istisna olunmur və hətta özünə görə qanunauyğundur. Bütün bunlar birlikdə götürüldükdə, bizi bir düzgün nəticəyə gətirib çıxarır: müqayisələr prinsipə lazımdır və səmərəlidir.

Düşünürük ki, musiqi fənlərinin (burada söhbət ilk növbədə musiqi tarixindən getməlidir) bu cür interdissiplinar tədris yolunu tədris-təbiiyə prosesinin müasir oxunması çərçivəsində tamamilə perspektiv hesab etmək olar. Hər bir tarixi dövr özünün bədii ifadəsini hansısa bir sənətdə, hətta geniş imkanlarına baxmayaraq, yalnız ədəbiyyatda deyil, təsviri sənətlərin, ədəbiyyatın, teatrın, musiqinin (sonralar – kinonun və s.) cəmində tapır. Bu postulat tədris prosesində mühüm pedaqoji oriyentirə çevrilməlidir.

Sənətlərin qarşılıqlı əlaqədə, kompleks şəkildə öyrənilməsi müasir dövrdə incəsənətin spesifikasının mühüm məsələsinin aydınlaşdırılması üçün böyük imkanlar yaradır. Sistemlilik, sənətlərin qarşılıqlı əlaqələrinin dinamikasının tədqiq edilməsi spesifikanın və onun hər bir növünün öyrənilməsi üçün lazımı zəmin yaradır. «Bütün incəsənət barədə bütövlükdə düşünsən, ayrı-ayrılıqda hər bir sənət növünü daha yaxşı anlayarsan»¹.

¹ Тагизаде И. Взаимодействие искусств. Баку: Азернешр, 1986, с.5.

Müasir dövrdə tədris-tərbiyə prosesinin humanitarlaşdırılması probleminin interdisciplinar həllinə sənətsünaslıq nöqteyi-nəzərindən yanaşma bizi maraqlandıran dövr çərçivəsində musiqinin və digər sənətlərin ümumi inkişaf istiqamətlərinin müəyyən edilməsini nəzərdə tutur. Qeyd edək ki, məhz pedaqoji oriyentasiyasının təməlini təşkil edən üslub problemi həm musiqi və digər sənətlər arasındakı prinsiplial ümumiliyi üzə çıxartmağa, həm də bu və ya digər üslubun ifadəliliyinin dolğunluğundakı, onun sisteminin hüdudlarından kənara çıxmaq imkanlarındakı fərqləri qeyd etməyə imkan verir. Burada aşağıdakı məntiqi silsilə mümkündür: mövzunun, süjetin və onların interpretasiyasının ilkin ümumi məsələlərindən – obrazların və onların inkişafının spesifikasının dərinliyinə getmə – və bədii üslubun, müxtəlif sənət növlərinin tarixi münasibətlərinin ümumi məsələlərinə yeni əsasda qanunauyğun qayıdış. T.Livanovanın fikrini misal gətirək, o, yazırdı: «...musiqi digər müxtəlif sənətlərlə ittifaqa, əməkdaşlığa girə bilər, bu və ya digər üslub sisteminin yaranmasında iştirak edə bilər, yaxın sənətlərin inkişaf etdiyi istiqamətdə hərəkət edə bilər. Sənətlərin münasibəti hər zaman dialektikdir: onların sistemində nəticədə ümumi vəzifələr həll olunur, lakin onlar müxtəlif cür həll olunur, buna görə də, prinsipcə, hər bir dövr üçün sənətlərin sadə toplusu yox, səciyyəvi sənətlər sistemi mövcud olur».²

Musiqi fənlərinin tədrisində sənətsünas oriyentasiyası israrla təlqin edir ki, musiqinin araşdırılmasını başqa sənətlərdən təcrid etmək lazım deyil, əksinə, daim ətrafda, bədii yaradıcılığın digər sahələrində baş verənlərə nəzər salmaq lazımdır. Əks halda bir çox hadisələr sona qədər yaxud tam izah edilməmiş qalacaq. Musiqi – sənətlər sistemində, lakin onun mürəkkəb spesifikasını nəzərə almaqla. Fikrimizcə, bu, müasir dövrdə və başlıca olaraq, musiqinin «Musiqi tarixi» fənni çərçivəsində tədrisinin ikinci perspektiv yoludur.

Sonda problemin nəzəri dərk edilməsinin əsas məqamlarını qeyd edək. Musiqi təhsilinin humanitarlaşdırılması ixtisaslaşdırılmış biliyə tamamilə zidd deyil, əksinə, onunla təbii şəkildə uyğunlaşmağa və özlüyündə musiqi-pedaqoji ideyaları dərinləşdirməyə qadirdir. Müasir musiqi pedaqogikası nəzəriyyəsinin problemlərinin müəllif görüşü, ilk öncə, musiqini mədəniyyətin bir parçası kimi dərk etmək və onu müəyyən tərtibatda təhsil alan gənclərə çatdırmaqdadır. Bununla yanaşı, dar ixtisas problematikası çərçivəsindən kənara çıxma münasibətlərin, əlaqələrin və eyni zamanda, müxtəlif sənət növlərinin inkişaf yolunda fərqlərin kompleks tədqiqini nəzərdə tutur. Nəticədə hər hansı bir dövrün bədii həyatı incəsənətin və mədəniyyətin digər tərkib hissələrinin cəm halında bütöv bir orqanizm kimi fəaliyyəti şəklində təqdim olunacaq.

² Ливанова Т.Н. Западноевропейская музыка XVII-XVIII веков в ряду искусств. М.: Музыка, 1977, с. 17.

Yuxarıda qeyd edilən bütün problemlər ixtisaslaşdırılmış bilik mövzudur. Mövzunun məna aksentləri – musiqi pedaqogikasının humanitarlaşdırılması, biliklərin kulturoloji və sənətsünaslıq aspektlərində dərinləşdirilməsi – müasir musiqi pedaqogikasının taleyüklü problemləri kimi müzakirəyə çıxarılır. Beləliklə, problemin pedaqoji təqdimatı prosesində Azərbaycan musiqisinin əsas məzmun parametrləri geniş tarixi-mədəni və sənətsünaslıq kontekstində modelləşdirilir. İnterdissiplinar kontaktlar kənar bir şey deyildir, onlar hər bir elmin bəşəriyyətin biliklərinin vahid sahəsi kimi inkişaf məntiqində yer alıb və təbii şəkildə onun genişlənən sistemə daxil olur. Analoji proseslər müasir dövrdə nəinki musiqi tədrisi və tərbiyəsi haqqında biliyə çevrilən, həm də insan haqqında digər elmlər sırasının bərabər hüquqlu iştirakçısı olan musiqi pedaqogikasını da əhatə edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Qədimova J.H. Musiqi pedaqogikası tarixilik və müasirlik. 2012.
2. Абдуллаева Р.Г. Проблема художественного стиля в информационной культуре. Баку: ЭЛМ, 2003.
3. Выготский Л.С. Психология искусства. М.: Искусство, 1968.
4. Ливанова Т.Н. Западноевропейская музыка XVII-XVIII веков в ряду искусств. М.: Музыка, 1977.
5. Тагизаде И. Взаимодействие искусств. Баку: Азернешр, 1986, с.5.

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 01.06.2019

Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 10.06.2019

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 12.07.2019

**Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:
pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor Tamilla Kəngərli**

ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 sayılı qərarı ilə çap olunur.